

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ**

ІСТОРИЧНІ ЗОШИТИ

**Кудлай Олександра
Борисівна**

**"Законотворча діяльність
народного міністерства
судових справ Української
Центральної Ради"**

Київ 2002 р.

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ**

ІСТОРИЧНІ ЗОШИТИ

Кудлай Олександра Борисівна

**"Законотворча діяльність
народного міністерства судових справ
Української Центральної Ради"**

Київ 2002 р.

Кудлай Олександра Борисівна - кандидат історичних наук

В брошурі на основі узагальнення документів та опублікованих даних проаналізовано діяльність генерального секретарства (згодом народного міністерства) судових справ Української Центральної Ради в галузі законотворення та реформування судової системи України в жовтні 1917 - квітні 1918 рр.

Редколегія:

Кульчицький С.В. (головний редактор),

Віднянський С.В.,

Ганжа О.І. (відповідальний секретар),

Гуржій О.І., *Даниленко В.М.*,

Дмитрієнко М.Ф., *Лисенко О.Є.*

Виданням Українською Центральною Радою (УЦР) 1-го Універсалу 10 червня 1917 р., що декларував початок створення певних засад автономії України, розпочався новий етап в її діяльності. Виникла потреба в організації виконавчого органу для управління Україною. Через це, вже 15 червня Комітет УЦР в своєму засіданні ухвалив створення нового органу – Генерального секретаріату і передав йому виконавчі функції.

Генеральний секретаріат розпочав свою роботу у складі 8 генеральних секретарів, крім досліджуваного генерального секретаря судових справ, були затверджені також генеральні секретарі: внутрішніх справ (він же й голова Генерального секретаріату), фінансів, міжнаціональних справ, військових справ, земельних справ, освіти, харчових справ та генеральний писарь. Організація його внутрішньої роботи була наступною. Засідання Генерального секретаріату мали відбуватися ввечері кожного дня. Кворум складався не менше як з п'яти членів Секретаріату. Товариші генеральних секретарів не мали право заміщати секретарів в засіданнях, якщо останні знаходилися в Києві і виконували свої обов'язки. Товариші генеральних секретарів запрошувалися на засідання Секретаріату в разі розгляду питань з компетенції останніх.

Цікаво, що на початку листопада 1917 р. за пропозицією В.Винниченка Генеральний секретаріат ухвалив розглядати найбільш важливі питання у повному складі Секретаріату, а для вирішення менш важливих і дрібних справ – поділити Секретаріат на 3 секції. Вироблені останніми рішення та постанови вносилися секціями в засідання Сек-

ретаріату тільки на затвердження¹. На жаль, авторові не вдалося з'ясувати, чи проводилися в подальшому секційні засідання Секретаріату.

Децю пізніше, наприкінці грудня 1917 р., для вирішення питань внутрішнього характеру та попереднього обміркування і розроблення законопроектів, координації діяльності генеральних секретарів та поліпшення праці Секретаріату в цілому був утворений Малий Генеральний Секретаріат з товаришів генеральних секретарів. 5 січня 1918 р. до секретарства судових справ був поданий Статут Малоого Секретаріату, розроблений товаришем секретаря продовольчих справ Д.Коліухом. Згідно цього документа, до Малоого секретаріату з правом вирішального голосу входили товариші генеральних секретарів. Останні обирали поміж себе голову та двох заступників. Завданням Малоого секретаріату було розгляд: пропозицій генеральних секретарів по законодавчих справах; "планів, установлення, влаштування і регулювання господарського та культурного життя УНР"; проектів, штатів і обрахунків, що склалися окремими секретарствами; справ, що подавалися на попередній розгляд Генеральним секретаріатом; узгодження дій окремих секретарств. Висновки Малоого секретаріата докладалися в засіданні Генерального секретаріата його головою, причому при такому розгляді він мав право вирішального голосу. Малий секретаріат збирався на засідання два рази на тиждень².

В першому складі Генерального секретаріата секретарство судових справ очолив В.Садовський (УСДРП). Він залишився на своїй посаді в і другому, розширеному (12 членів), складі Секретаріату (27 липня 1917 р.). На з'їзді українських правни-

ків (13-14 червня 1917 р.), що відбувся в Києві, були ухвалені важливі рішення: про необхідність відновлення та розробки на основі наукових даних українського права; застосування рідної мови в судочинстві; впровадження незалежності судових установ України від російського суду.

Деякі з цих цих рішень увійшли до першої Декларації Генерального секретаріату (27 червня 1917 р.), що окреслювала майбутню працю секретарства судових справ у двох напрямках: 1) українізація та демократизація суду в Україні; 2) розробка низки законопроектів, що мали окреслити форму суду майбутньої автономної України³. При обговоренні Декларації на У сесії УЦР члени Ради вказували на те, що секретарству судових справ слід звернути увагу також на вибори суддів, українізацію мирового суду для того, щоб "суддями були люди, котрі знають нашу мову, звичаї. Для сього треба подбати попередю про українізацію земств і міст, котрі будуть вибирати суддів"⁴. За період до УІ сесії Центральної Ради, як зазначав В.Садовський у своєму звіті про діяльність Секретаріату в цілому, дійсної праці було проведено мало. Останній займався, перш за все, підготовкою "до тої роботи, яку повинен був вести після формального затвердження" Тимчасовим урядом⁵.

Прийняттям Центральною Радою відомої "Тимчасової Інструкції Генеральному Секретаріатові Тимчасового уряду на Україні" (УІ-та сесія УЦР, 17 серпня 1917 р.), склад Генерального секретаріату скоротився до 7 секретарств, в тому числі було вилучено й генеральне секретарство судових справ. Однак незважаючи на це, в Декларації Секретаріату від 29 вересня 1917 р. було вміщено кілька тез про завдання секретарства судо-

вих справ. Визнавалося необхідним пристосування судових установ “відповідно до нових форм життя на Україні”⁶, для чого треба було відновити діяльність судового секретарства.

Це було зроблено, коли УЦР після жовтневого перевороту в Петрограді, доповнила склад Секретаріату сьома секретарствами, офіційно оголосивши про це у “Відозві Генерального секретаріату до громадян, урядових і громадських установ” 3 листопада 1917 р. В документі секретарство іменувалося генеральним секретарством юстиції. Однак, в пізніших документах воно частіше іменується секретарством судових справ, тому в подальшому автор буде використовувати назву секретарство “судових справ”. Поновлене секретарство очолив М.Ткаченко (УСДРП). Залишився він на своїй посаді і після реформування кабінету в січні 1918 р.

1У-им Універсалом УЦР (22 січня 1918 р.) Генеральний секретаріат перейменовувався на Раду Народних Міністрів, генеральні секретарства – на народні міністерства. В першому і другому (30 січня 1918 р.) складі РНМ М.Ткаченко виконував обов’язки народного міністра судових справ. В лютому 1918 р., в зв’язку з важливими політичними і військовими подіями – підписання Брестського мирного договору, окупацією частини території України, в тому числі і Києва, більшовицькими військами – Рада Народних Міністрів була реформована і народне міністерство судових справ очолив С.Шелухін (УПСФ), який керував міністерством до гетьманського перевороту 29 квітня 1918 р. Як свідчать документи, М.Ткаченко передав обов’язки міністра судових справ С.Шелухіну 25 березня

1918 р. Останній приступив до керування міністерством наступного дня.

Розпорядок роботи Ради Народних Міністрів (РНМ) був вже більш досконалим. За постановою РНМ від 26 березня 1918 р. пленарні засідання Ради міністрів мали відбуватися три рази на тиждень (по понеділках, середах та п'ятницях), причому п'ятничні засідання мали займатися обговоренням відповідей на інтерпеляції. По суботах мали збиратися комісії різних міністерств для попереднього розгляду справ, що торкалися кількох відомств. Всі необхідні папери і матеріали надсилалися за два дні до канцелярії Генерального писаря, останній складав порядок денний засідання РНМ, що розсилався всім міністрам напередодні засідання.

Отже, на посаді генерального секретаря, згодом народного міністра судових справ змінилося три урядовця. Двоє з них були членами УСДРП (В.Садовський та М.Ткаченко), один – УПСФ (С.Шелухін).

Валентин Васильович Садовський походив з родини священика на Волині. Закінчив два вищих учбових заклада – Київський університет (юридичний факультет) та Петербурзький університет (економічний факультет). Був діяльним членом українських студентських громад в Петербурзі та УСДРП. Після закінчення навчання працював товаришем присяжного повіреного, мав адвокатську практику в Києві. Був високо освіченою, ерудованою людиною.

Його наступник – Михайло Степанович Ткаченко походив з Чернігівщини. Отримав вищу юридичну освіту у Київському університеті. Працював адвокатом. Був одним з керівників РУП,

згодом приєднався до УСД Спілки. Після Лютневої революції – член УСДРП, входив до правничої комісії Центральної Ради, Комітету УЦР, згодом Малої Ради. Восени 1917 р. очолив Українське правниче товариство.

Останній міністр судових справ за часів УЦР Сергій Павлович Шелухін, також за фахом юрист, закінчив Київський університет, набув величезного практичного досвіду працюючи в окружному суді, слідчим з особливо важливих справ, мировим суддею, товаришем прокурора. Одночасно займався викладацькою працею (лекції з теорії права, державного й цивільного права), науковою роботою. Очолював Одеську українську громаду, член УПСФ. Входив до складу найвищої судової установи України – Генерального суду.

Таким чином, секретарство (міністерство) судових справ очолювали відомі й авторитетні в українських політичних та громадських колах діячі, фахівці – юристи з великим досвідом практичної роботи в різних судових установах та адвокатурі.

Кількісний та персональний склад секретарства (міністерства) судових справ дослідити досить складно через нестачу відповідних документів. Авторіві вдалося виявити відомості виплат працівникам секретарства лише за два місяці – листопад та грудень 1917 р. Згідно відомості платні урядовцям секретарства за листопад 1917 р. в ньому працювало 9 осіб: генеральний секретар, його заступник, 2 начальника канцелярії (1-го і 2-го департаментів), 5 осіб – технічні робітники (діловоди, машиністки, конторщики). Наступного місяця, в грудні 1917 р., кількість співробітників секретарства значно збільшилася. Виходячи з відомості на виплату заробітної плати та чотирьох

додаткових відомостей, в секретарстві вже працювало 58 співробітників: генеральний секретар, його заступник, 2 завідуючих відділами (департаментами), 2 члена кодифікаційної комісії (у складі секретарства судових справ) та 23 урядовця. Всі інші – технічні працівники та обслуговуючий персонал.⁷ Таким чином, організаційна структура, кількісний склад секретарства восени 1917 р. був ще у стадії формування. Цей факт виглядає цілком природньо, зважаючи на те, що, як вже вказувалося вище, діяльність секретарства була відновлена лише наприкінці жовтня.

В середині грудня 1917 р. секретарство судових справ виробило документ під назвою “Завдання Генерального Секретарства в справах судових”⁸, яким визначалася його внутрішня структура та основні завдання його роботи. Згідно цього документа секретарство мало наступний склад:

1. Генеральний секретар;
2. Два його товариша (заступника);
3. Перший департамент;
4. Другий департамент;
5. Канцелярія генерального секретаря;
6. Тюремна управа;
7. Межева управа.

При секретарстві також мали працювати спеціальна Рада та Кодифікаційна комісія.

За цим документом генеральний секретар судових справ одночасно виконував обов’язки Генерального прокурора Української Народної Республіки. Товариші генерального секретаря заступали його в цілісності прав і обов’язків під час хвороби останнього, або з інших причин, чи у визначеному самим секретарем колі справ.

Перший департамент секретарства мав займа-

тися справами: змін, доповнень та пояснень до вже існуючих законів; заміни або скасування судових установ та судових посад; статистикою; складанням законопроектів та інструкцій. До обов'язків Другого департаменту належали справи персонального складу судових установ, нагляд за їх роботою та ревізії; господарські, бухгалтерські, статистичні та архівні справи секретарства.

Канцелярія секретарства мала реєструвати всі справи, що надходили до установи та розподіляти їх по департаментах. Тюремна та Межева управи ще тільки мали організуватись*.

Спеціальна Рада при секретарстві судових справ мала складатися з постійних членів (співробітників секретарства, представників адвокатури, судів), юристконсульта та запрошених фахівців, експертів для складання висновків (зключень) з різних питань юридичного характеру. Рада мала право дорадчого голосу в секретарстві.

Кодифікаційна комісія** при секретарстві створювалася для загального перегляду російського законодавства, яке мало чинність на всій території УНР. Вона також мала займатися виробленням плану видання загального зводу законів УНР; підготовкою законопроектів з цивільного права, кримінального права і процесу; редагуванням законопроектів, підготовлених іншими генеральними секретарствами. Комісія складалася з 6 постійних

* З документів фонду ЦДАВО можна зробити висновок, що з середини березня тюремну управу очолював О.Монкин, а через місяць його замінив А.Вязлов.

** 17 квітня 1918 р. законопроект про кодифікацію законів Державного секретаря був внесений П.Христюком в засіданні РНМ. Остання ухвалила законопроект. На жаль виявити цей документ не вдалося.

членів і 6 запрошених співробітників – фахівців та перекладачів. Для тимчасової роботи в комісії вона мала право залучати членів судових установ, прокуратури, адвокатури, нотаріату. Членами Кодифікаційної комісії в різний час були В.Редліх, Л.Меєрович, Б.Боболович та інші.

Ще одною формою діяльності судового міністерства була робота комісій, створюваних для розгляду та опрацювання конкретних справ. Протягом 1917–1918 рр. при міністерстві (секретарстві) судових справ створювалися різні комісії. В грудні 1917 р. діяла слідча комісія в справі свавільних трусів, арештів та інших злочинів, пов’язаних із політичними обставинами. Спочатку до її складу увійшло 3 особи з подальшою кооптацією по одному представнику від Всеукраїнських Рад робітничих і військових депутатів, Київської Ради робітничих депутатів, Київської Міської думи. Очолив комісію К.Яценко. Всього до комісії увійшло 7 членів.

Комісія по складанню законопроектів, необхідних для реалізації мирних договорів в частині, що торкалася норм цивільного і кримінального права була утворена 18 березня 1918 р., головою комісії був призначений М.Пухтинський⁹. До складу комісії увійшли проф.Єйхельман, члени Судових Палат Щербак та Підгорський, присяжні повіренні, секретар – всього 7 членів. Діяла також спеціальна комісія по реформі родинного права. В ній працювали В.Ваккар, В.Редліф, Л.Слуцький, І.Фельденкрайз. Нею був вироблений та обговорений на нараді 13 січня 1918 р. закон “Про шлюб та розвід і про реєстрацію актів шлюбу, розводу, народження та смерті”. Цей закон по доповіді генерального секретаря М.Ткаченка був принципово схвалений

РНМ 10 березня 1918 р.¹⁰ Секретарство (згодом міністерство) займалося також і організацією комісій, що мали діяти при Генеральному секретаріаті. Так, 27 листопада 1917 р. останньому було доручено скласти головну реквізиційну комісію при Секретаріаті, яка в майбутньому мала набути характеру апеляційної інстанції по реквізиційних справах¹¹. Наказом міністра судових справ від 25 квітня 1918 р. утворювалася комісія по реформі Комерційного суду в Україні під головуванням співробітника судового міністерства В.Гаврика у складі 4 членів з правом кооптації фахівців^{12.13} березня 1918 р. до Президії УЦР був переданий проект ухвали про право народного міністра судових справ утворювати слідчі комісії для проведення слідства в особливо важливих і складних справах.

Таким чином, робота секретарства (згодом міністерства) судових справ технічно була досить розгалуженою. Перебуваючи в стадії становлення, як державного органу, воно обростало тимчасовими та постійно діючими комісіями, частіше утвореними не із співробітників, а із запрошених фахівців та спеціалістів. Це було пов'язано, перш за все, з тим, що внутрішня структура міністерства була недосконалою – воно складалося лише з двох відділів – департаментів, що було явно недостатньо, і які спочатку займалися лише реформуванням судової системи в Україні. Із зростанням обсягів роботи, пов'язаної з розв'язанням інших важливих справ, міністерство вдалося до створення окремих комісій для вирішення конкретних питань.

Першими практичними кроками в діяльності секретарства судових справ, після більшовицько-

го перевороту в Петрограді, усунення Тимчасового уряду від влади та видання III-го Універсалу, що проголосив утворення Української Народної Республіки (УНР), стало подання на розгляд УЦР двох законопроектів. Перший з них залишав в силі всі державні установи і інституції, що працювали на території України до 7 листопада 1917 р. з їх правами, сферою діяльності, штатами та визнавав ці інституції органами УНР з 7 листопада 1917 р. Другий, поданий до УЦР 25 листопада та затверджений останньою того ж дня, проголошував: по-перше, що всі закони, постанови і розпорядження, які були видані російським урядом до 27 жовтня 1917 р. і не були скасовані, чи замінені універсалами УЦР мають обов'язкову силу на території УНР; по-друге, видання нових законів, зміна старих, скасування постанов і розпоряджень на території УНР є виключним і неподільним правом Української Народної Республіки. Ці законопроекти увійшли до закону Центральної Ради під назвою "Про виключне право Центральної Ради видавати законодавчі акти УНР" від 25 листопада 1917 р.¹³

Отже, згідно цих документів, Українська Народна Республіка ставала правонаступницею російських законів та старого державного апарату. За визначенням дослідника О.Л.Копиленко, ці закони фактично заклали "правові основи всього державного будівництва"¹⁴.

Цікаво, що після усунення від влади Тимчасового уряду та прийняття вищезазначених законів, самі генеральні секретарі не завжди усвідомлювали своє нове становище та обов'язки. Так, в засіданні Генерального секретаріата 4 листопада 1917 р. секретар освіти І.Стещенко підняв питання

про виключне право свого секретарства керувати гімназіями, на що отримав цілком слушне зауваження секретаря судових справ М.Ткаченка, що на даний момент всі генеральні секретарі мають права міністрів¹⁵.

В першій половині листопада 1917 р. Центральна Рада розпочала вирішення важливого питання про порядок внесення законопроектів. 12 листопада Малою Радою було ухвалено рішення про утворення спеціальної комісії з представників всіх фракцій Центральної Ради для розгляду законопроектів, що вносилися Секретаріатом в Центральну Раду в негайному порядку. А вже 16 листопада Малою Радою був затверджений склад комісії, що отримала назву "Комісія законодавчих внесень". До неї увійшло 6 осіб від фракції українських соціал-демократів, 6 – від українських есерів, 3 – від українських соціалістів-федералістів, а також 10 осіб від інших фракцій. Найбільш відомими діячами Центральної Ради, які працювали в комісії були: А.Левицький, М.Галаган, М.Ковальський, М.Шаповал, О.Лотоцький. Цікаво, що з загального складу комісії (25 осіб), враховуючи біографічні дані, що відомі на цей час, лише 4 члена були юристами за фахом (А.Левицький, М.Ковальський, М.Корчинський, А.Яковлів).

Процедура ж порядку внесення та видання законів Центральної Ради вироблялася і обговорювалася досить довго. Проект ухвали Центральної Ради з цього питання був розглянутий та прийнятий в засіданні Генерального секретаріата 22 листопада 1917 р., а Мала Рада розглянула його за доповіддю П.Христюка і затвердила лише 17 квітня 1918 р., тобто майже п'ять місяців потому. В проекті постанови порядок розробки нових законів

дуже скорочений та спрощений, зважаючи на традиційні парламентські норми. В пояснюючій записці до проекту постанови це доводиться необхідністю прискорення законодавчої діяльності, “котра мусить не відставати від розвитку революційних подій і задовольняти народне завдання негайних реформ”. Для підтримки народної ініціативи Центральною Радою вводилося право участі в своїх засіданнях представників від ініціаторів законопроекту, “хоча би відпоручники і не належали до числа членів Центральної Ради”. Це, в свою чергу, повинно було сприяти, на думку авторів постанови, тому, що громадянство України не буде ставитися до діяльності свого державного органу “з байдужістю і формальними вимогами, але стане йому до помочі з цілою активністю”¹⁶. Останнє твердження виглядає утопічним і досить несерйозним як для одної з тез постанови державної інституції.

Отже, згідно проекту ухвали Української Центральної Ради про порядок видання законів Української Народної Республіки (УНР), право вносити законопроекти на розгляд Ради мали: Президія Центральної Ради, фракції Ради, члени Ради (не менше 30), Генеральний секретаріат, органи самоврядування, громадяне УНР в кількості не менше 100 тисяч чоловік. Законопроект мав поступати на розгляд в комісію законодавчих внесень, або одразу розглядатися Центральною Радою. Комісія мала вносити виправлення в законопроекти та готувати проект ухвали для Центральної Ради. В разі прийняття законопроекту останній ставав чинним з дня його ухвали Радою. Закони також мали друкуватися в офіційному органі Генерального секретаріата.

У доповнення до вищевикладеного скажемо, що постановою Секретаріата від 18 грудня 1917 р. вводилося обов'язкове проходження всіх законопроектів, складених окремими секретарствами, чи таких, що намічалися останніми до внесення на обговорення Секретаріату, через канцелярію Генерального секретаріата. Після ухвали проекту Секретаріатом, канцелярія мала посилати його до Президії Центральної Ради для затвердження Центральною Радою.

Ця процедура дещо змінювалася постановою Ради Народних Міністрів від 16 березня 1918 р., коли всі внесення, постанови, законопроекти окремих міністерств мали заздалегідь подаватися до Канцелярії генерального писарства вже з необхідними додатками і поясненнями для складання порядку денного роботи Ради міністрів.

До речі, ухвалою Ради Народних Міністрів від 17 квітня 1918 р., міністерство (колишнє секретарство) генерального писарства* було скасоване через відсутність визначеного кола справ, вирішенням яких воно мало б займатися. Враховуючи і той факт, що справа підписання законів належала державному секретарю, який діяв при законодавчій владі, існування окремого міністерства було визнано зайвим. Його заступила посада управляючого справами Ради Народних Міністрів. Останній призначався виключно Радою міністрів¹⁷.

Отже, можна із впевненістю сказати, що чіткий порядок проходження законопроектів, ухвал законодавчого характеру і т.ін. через державні органи УНР до кінця квітня 1918 р. остаточно визначе-

* Створений наприкінці 1917 р., як орган управління справами Генерального секретаріату, Статут Генерального писарства вироблявся секретарством судових справ.

ний не був. І, якщо певні норми все ж таки вироблялися, вони зоставалися лише на папері. Як буде видно з подальшого викладу, цими справами займалися, перш за все, секретарство судових справ та комісія законодавчих внесень.

Доповідаючи на УП сесії Центральної Ради 13 грудня 1917 р., голова Генерального секретаріату В.Винниченко констатував, що в своїй роботі секретарство судових справ зустріло серйозні перешкоди з боку судових діячів, які не хотіли визнавати новоутвореної Української Народної Республіки. Однак, в справі реформування судової системи секретарство вже провело через Малу Раду кілька законів і працює над складанням наступних¹⁸.

Як вже вказувалося вище, одним з головних завдань секретарства (згодом міністерства) судових справ було саме реформування судової системи в Україні. Перед тим як перейти до розгляду заходів секретарства в цьому напрямі, слід з'ясувати якою була ця система в Україні в 1917 р.

Судова система, яку успадкувала Українська Народна Республіка від Росії, в своїх основних рисах сформувалася в результаті судової реформи 1864 р. і мала таку структуру. Система правосуддя складалася з двох ланок: мирові суди із виборними судьями* та загальні суди із судьями, що призначалися. Крім того, існували так звані суди особливої підсудності – військові, комерційні та ін.

Перша ланка (підсистема) – Мировий округ складався з повітового міста та самого повіту, чи окремого великого міста та поділявся на кілька ділянок, кожна з яких складалася з дільничого

* З 1869 р. виборність суддів Мирових судів була скасована.

(участкового), мирового судді та почесного судді. Мирові судді збиралися на повітові з'їзди мирових суддів. Останні, в свою чергу, були апеляційною інстанцією по рішенням мирових судів. Вони розглядали дрібні кримінальні та цивільні справи.

Друга ланка (підсистема) – Окружні суди, юрисдикція яких поширювалася на кілька повітів. Вони склалися з одного, чи кількох відділень з карних та цивільних справ. Ними у першій інстанції розглядалися справи, що виходили за межі компетенції мирових судів. В роботі окружних судів брали участь присяжні. Існували також Судові палати (юрисдикції яких підлягало кілька губерній), що були судами другої інстанції, тобто апеляційною інстанцією за рішеннями окружних судів.

До початку березня 1918 р. діяли також місцеві суди: селянські волосні та верхні сільські під головуванням мирових судів¹⁹.

Вищою судовою касаційною інстанцією та вищою інстанцією судового нагляду був Правительствуючий Сенат, в якому для завідування судовою частиною існували касаційні департаменти з кримінальних та цивільних справ.

Діяв, також, інститут адвокатури. Він поділявся на адвокатуру вищої категорії (присяжні повіренні), які об'єднувалися по округам судових палат; та адвокатуру нижчої категорії (приватні повіренні), які вели незначні справи.

Головним завданням Прокуратури, що діяла виключно в судовій сфері, був нагляд за дізнанням і слідством, та підтримка державного звинувачення в суді. Свої функції Прокуратура здійснювала через прокурорів Окружних судів та Судових палат і їх товаришів. Прокурори Окружних судів підпорядковувалися прокурорам Судових

палат. Прокурорським наглядом керував безпосередньо міністр юстиції, як генерал-прокурор. Крім загальної Прокуратури існували спеціальні: віськова прокуратура та військово-морська прокуратура.

Такою в загальних рисах була судова система, що діяла в Україні у досліджуваній період.

Одним з перших заходів судового секретарства в справі реформування судової системи була підготовка законопроекту Української Центральної Ради, датованого 17 грудня 1917 р., що відмежовував судові установи Української Народної Республіки. На час складання законопроекту на території УНР діяло чотири Судові палати – Новочеркаська, Київська, Харківська та Одеська, з яких перша знаходилась поза межами України, інші три розповсюджували свою компетенцію не тільки на території українських губерній, а також і на неукраїнські. Як вказувалося в пояснючій записці до цього законопроекту, переліковані Судові палати не можна було ані скасувати, ані реформувати владою УНР, оскільки вони не були органами останньої і мали продовжувати виконувати свої функції на неукраїнській території. Тому діяльність Судових палат припинялася законом на території УНР з 16 грудня 1917 р. Замість них утворювалися Апеляційні суди із компетенцією та урядженням Судових палат: Київський Апеляційний суд – для території губерній Київської, Чернігівської, Волинської; Харківський Апеляційний суд – для території Харківської, Полтавської, Катеринославської губерній та Бердянського і Мелітопольського повітів Таврійської губернії; та Одеський Апеляційний суд – для міста Одеси, Херсонської і Подільської губерній та

Дніпровського повіту Таврійської губернії. Законопроектом передбачалося також переймання Апеляційними судами від Судових палат всіх не доведених до кінця справ²⁰.

Паралельно з вищевказаним законопроектом 8 грудня 1917 р. Генеральний секретаріат ухвалив закон, розроблений секретарством судових справ, про заведення Апеляційних судів*. Саме за цим законом уряджувалися та починали функціонувати Київський, Харківський та Одеський Апеляційні суди. Їх устрій та чинність погоджувалися з правилами “Судебных Установлений” щодо Судових палат з наступними відмінностями: Апеляційні суди склалися з рівноправних суддів; посада старшого голови не заводилася – голова загальних зборів Апеляційного суду обирався голосуванням всіх суддів останнього²¹.

Склад Апеляційного суду можна дослідити за штатами Київського Апеляційного суду, затвердженого УЦР 24 березня 1918 р. Згідно нього персональний склад Суду виглядав таким чином: апеляційні судді – 20 осіб; суддя, що порядкує Апеляційним судом; судді, порядкуючі департаментами – 3 особи; та допоміжний персонал – писарі, судові виконавці, скарбник, архіваріус – всього 23 особи.

Наступним кроком став закон Центральної Ради, ухвалений 23 грудня 1917 р. про прокурорський нагляд в Україні, яким запроваджувався інститут прокуратури при Апеляційних судах та вносилися зміни в склад органів прокурорського нагляду Окружних судів з метою демократизації складу Про-

* Цей закон був заслуханий в пленарному засіданні УШ сесії УЦР і був повернутий в комісію законодавчих внесень для підготовки до внесення на затвердження Малою Радою.

куратури. Згідно закону, прокурори мали призначатися генеральним секретарем судових справ. В той же час, правила судових уставів, що торкалися компетенції органів Прокуратури не змінювалися²². Прокуратура складалася з старшого прокурора, двох прокурорів, писаря та помічника писаря.

Замість Правительствуючого Сенату законом Центральної Ради від 2 грудня 1917 р. в Українській Народній Республіці створювався Генеральний суд, що перебирав на себе функції Сенату в справах судових, нагляду над судовими установами та працівниками судового відомства, та за законом складався з трьох департаментів: цивільного, кримінального і адміністративного. Члени цього Суду мали звання генеральних суддів та обиралися Центральною Радою. В своїй роботі Генеральний суд, до вироблення регламенту своєї праці, мав керуватися законами, що визначали чинність Правительствуючого Сенату. При Генеральному суді утворювалася також Прокуратура. З початком роботи цього Суду всі судові установи УНР зобов'язувалися подавати судові справи до Генерального суду, що до того пересилалися в Сенат²³.

Одночасно секретарством судових справ головам Судових палат, головам Окружних судів і з'їздів Мирових суддів був розісланий лист з вимогою негайно "зробити заходи до припинення пересилки на розгляд Правительствуючого Сената касаційних скарг по справам, вирішеним судами на території України"²⁴.

Трохи пізніше першу статтю закону про Генеральний суд було змінено* і останній вже перебирав на себе всі функції Правительствуючого Се-

* На жаль, авторіві не вдалося датувати проект ухвали Центральної Ради з цього приводу.

нату у зв'язку з тим, що в УНР не існувало інституцій чи державних органів, що мали розглядати питання в справах опіки, фінансових справах, затвердження мирових суддів та ін. і тому залишалися невіршеними²⁵.

Згідно штатів Українського Генерального суду до нього входило 15 генеральних суддів; генеральний суддя, порядкуючий Генеральним судом; 2 генеральних судді, порядкуючих департаментами; та ще 20 осіб допоміжного персоналу – писарі, регістратор, судові виконавці, скарбник, архіваріус²⁶.

Щодо впорядкування роботи місцевого суду, то 30 березня 1918 р. Центральною Радою був ухвалений додаток до закону Тимчасового уряду про впорядкування місцевого суду, згідно якого вже обраним мировим суддям при ще несформованому, через військові обставини, мировому суді надавалося право вирішення справ, що підлягали юрисдикції мирових судів, одноосібно²⁷. Треба зауважити, в цьому зв'язку, що циркуляром міністерства судових справ від 3 березня 1918 р.²⁸ скасовувалися Волосні суди і Верхні Сільські суди. Їх справи також передавалися до Мирових судів та з'їздів Мирових судів за приналежністю*.

Тут доцільно вказати на ще одне важливе рішення. 10 листопада 1917 р. Мала Рада ухвалила законопроект “про формулу судових вироків”, що встановлював наступне: “Суд на Україні твориться іменем Української Народної Республіки”²⁹.

Міністерство судових справ зробило також певні заходи і для врегулювання роботи засідате-

* З цього документу не можна зробити висновок, чи був виданий відповідний закон і циркуляр був розісланий у виконання першого, чи переліковані заходи впроваджувалися лише рішенням міністерства судових справ.

лів (засідателів) в українських судах. Ним був розроблений законопроект (він датується 1918 р.) в зміну закону Тимчасового уряду від 21 вересня 1917 р. про нове комплектування списків присяжних засідателів. Через політичні обставини, брак коштів та анархію на місцях такі списки складені не були, що, в свою чергу, призвело до майже повного припинення розгляду кримінальних справ в Окружних судах, де участь засідателів була обов'язковою. Тимчасовий законопроект про Суддів (засідателів) передбачав участь присяжних засідателів в роботі Окружних та Апеляційних судів для розгляду кримінальних справ за списками, складеними ще на 1916 р., в тих місцевостях, де за певних обставин відповідні списки на 1918 р. складені не були. Згідно діючого законодавства присяжні за списками 1917 р. не могли бути запрошені на другий рік. Цей законопроект мав діяти до 1 січня 1919 р.³⁰

Треба зауважити, що відповідно до загальноросійського законодавства судові та прокурорські посади мали право займати особи з вищою юридичною освітою, які мали певний стаж роботи на різних посадах в судовому відомстві, або певний строк служби в якості присяжного повіреного. Переліковані вимоги до членів судових установ УНР були скасовані законом "про умови обсаджування і порядок обрання суддів Генерального та Апеляційного судів" від 23 грудня 1917 р., виробленим секретарством судових справ. Було визнано недоцільним дотримуватися вищеперелікованих вимог через те, що секретарством вважалася корисною робота в судових інституціях освічених економістів, спеціалістів з комерційною, технічною, агрономічною освітою. На погляд авторів за-

конопроекту, участь суддів з такою освітою особливо бажана була на момент пребудови соціально-економічного укладу життя, що відбувався на той час в Україні. Недоцільною була визнана також і вимога практичного судового стажу. Припускалося, нарешті, що і особи без диплома про вищу освіту можуть бути членами вищих судів³¹.

Незважаючи, на таке обґрунтування положень закону, викладене в пояснюючій записці до нього, можна припустити, що спрощення вимог до осіб, що претендували на зайняття посад в судовому відомстві, пояснюється, перш за все, браком достатньої кількості фахівців та бажанням як найскоріше провести українізацію органів суду. На думку автора, такий, зроблений поспіхом, крок був не просто непродуманим, а й хибним, через те, що економіст чи фінансист не можуть, навіть при великому бажанні та добрій волі, кваліфіковано вести судовиробництво, не моючи потрібних знань. Це був один з проявів політики якнайскорішого проведення демократизації та українізації суду, результатом чого було зниження загального рівня судових працівників та якості судовиробництва.

Отже, в першій статті закону "Про умови обсаджування і порядок обрання суддів Генерального та Апеляційного судів" вказувалося просто: "Посади судді і прокуратора Генерального і Апеляційного судів можуть займати особи з вищою освітою", судьями ж можуть бути і особи без вищої освіти³². Законом також визначався порядок обрання суддів, згідно якого Генеральний та Апеляційний суди мають право пропонувати Центральній Раді кандидатів на посади суддів, що перед тим були ухвалені загальними зборами судів, через генерального секретаря судових справ. Ос-

танній вносив список кандидатів в засіданні Ради, яка таємним голосуванням мала обирати необхідну кількість суддів.

Таким чином, в законі змішувалося два принципи заміщення посад суддів – обрання кандидатів членами Генерального та Апеляційного судів та призначення їх вищою законодавчою владою.

Народним міністерством судових справ був складений також законопроект “про незмінність членів судових установ на випадок обрання на посаду міністра чи товариша міністра УНР”*. Ним визначався порядок заміщення посад членів Апеляційних та Окружних судів в разі їх відсутності з важливих причин. Цікаво, що перша стаття законопроекту зберігала за членами судових установ їх посади в разі обрання останніх міністром чи товаришем міністра. Однак, відомо, що в засіданнях Малої Ради неодноразово обговорювалося питання про необхідність звільнення урядовців зі своїх попередніх місць роботи, якщо вони виконували обо”язки на різних посадах у вищих державних органах УНР. В доповідній записці до цього законопроекту це очевидне протиріччя пояснюється дуже тривіально: “...посади міністра та товариша міністра являються політичними і становище міністрів цілком залежить від політичної ситуації, то можна сподіватись, що як раз найбільш корисні для держави особи будуть ухилятися від обрання їх міністрами чи товаришами міністра. А тому в інтересах держави необхідно прийняти такий порядок, аби особи, які будуть покликані творити велику і відповідальну державну роботу в своїй діяльності були вільними і не зв”язані матеріальними рахун-

* В документах законопроект датується 1918 р.

ками”³³. Думається, що така аргументація не є досить переконливою.

Опікувалося судове міністерство і справами впровадження в Україні сучасних методів розшуку та слідства. По доповідній записці управляючого кабінетом науково-судової експертизи при прокурорі Одеської Судової палати в середині квітня 1918 р. міністерством судових справ був розроблений законопроект про Київський та Одеський кабінети науково-судової експертизи, яким відповідні кабінети, що існували при Київській та Одеській Судових палатах з 1912-1913 рр., передавалися до Київського та Одеського Апеляційних судів. До кола діяльності кабінетів входило: виїзд на місце злочину; сприяння органам слідчої влади; проведення досліджень цивільних та кримінальних справ із застосуванням новітніх досягнень науки та техніки³⁴. Утримуватися ці установи мали за державні кошти. В законопроекті визначалися також і штати цих кабінетів.

Отже, спираючись на документи, що виявлені на сьогоднішній день, можна зробити висновок, що після відновлення діяльності секретарства (згодом народного міністерства) судових справ, протягом листопада 1917 р. – квітня 1918 р. було розроблено 10 законопроектів, що мали реформувати судову систему в Україні. П’ять з цих законопроектів були ухвалені Центральною Радою, або Малою Радою і набули чинності законів; інші п’ять – були або схвалені Радою Народних Міністрів (Генеральним секретаріатом) і згодом повернуті Малою Радою на доробку в комісію законодавчих внесень, або – тільки підготовлені міністерством судових справ.

Згідно комплексу вказаних законів та проектів

законів було припинено діяльність Судових палат на території УНР. Замість них засновувалися три Апеляційні суди (Київський, Харківський та Одеський), що мали перейняти на себе функції Судових палат. При Апеляційних судах запроваджувалася Прокуратура, посади прокурорів в яких призначалися безпосередньо народним міністерством судових справ. В цілому, в порівнянні із російським законодавством, компетенція та сфера діяльності Прокуратури в УНР не змінювалися. Створений Генеральний суд перебрав на себе ділокруг справ Правительствующого Сенату. Суд в Україні творився іменем Української Народної Республіки. Судді Генерального та Апеляційного судів мали обиратися останніми та затверджуватися Українською Центральною Радою. Таким чином, зусиллями судового міністерства (секретарства) були зроблені перші, досить серйозні, кроки у напрямку реформування та оновлення судової системи Української Народної Республіки.

Одним з заходів секретарства судових справ стала розробка законопроекту про амністію, що був ухвалений Малою Радою 19 листопада 1917 р. Законом проголошувалася загальна політична амністія, амністія “служащим у війську” на території УНР та в районах дій армій Південно-Західного і Румунського фронтів та Чорноморського флоту³⁵.

Децю пізніше міністерством було підготовлено ще два законопроекти, що змінювали чи полегшували покарання засуджених. Перший з них був надісланий 2 січня 1918 р. до канцелярії Генерального секретаріату і мав назву “Про перегляд справ щодо осіб, звинувачених в державній зраді та шпійонстві, або покараних за ці вчинки”. Законопроектом передбачалося створення “Ревізій-

но-судової комісії” для перегляду справ про державну зраду та шпигунство, окреслювався також склад цієї комісії, порядок її роботи та права³⁶. Другий законопроект - “Про порядок погашення та полегшення кар і давання пільг взагалі” розглядався Генеральним секретаріатом 8 січня 1918 р. і був переданий до Президії УЦР 14 березня того ж року. Вказаний законопроект надавав Українській Центральній Раді, як найвищій владі в країні, права: загального “пробачення” злочинів із закриттям судового переслідування; “повного увільнення від карі засуджених”; скасування скарбових внесків; надання пільг в особливих випадках, які не підлягають загальним законам. Для здійснення цих прав при Канцелярії Центральної Ради мав бути заведений спеціальний відділ. Законопроект також окреслювався склад та порядок роботи цього відділу. Всі постанови та рішення останнього мали подаватися на затвердження безпосередньо Центральній Раді³⁷.

Треба зазначити, що міністерство судових справ займалося також й справами загального державного законодавства. Так, ним в засіданні Генерального секретаріату докладався тимчасовий законопроект “Про пенсії” (13 грудня 1918 р.). До Президії Центральної Ради він був переданий 13 березня 1918 р. Оскільки законопроект про порядок видачі пенсій було доручено скласти міністерству фінансів на початку березня, а вже в квітні цьому ж міністерству доручалося скласти взагалі новий устав про пенсії, можна припустити, що перший варіант законопроекту був вироблений міністерством судових справ.

Протягом своєї діяльності міністерство судових справ займалося не тільки розробкою законопро-

ектів, але й розглядом та доробкою тих законопроектів, що вироблялися іншими міністерствами (секретарствами). Перш за все, вкажемо на низку проектів законів, що стосувалися скасування та створення нових державних органів. Це, вже наведений вище, Статут про Малий Секретаріат (одержаний в міністерстві судових справ 5 січня 1918 р.), законопроект про тимчасову організацію контролю УНР (одержаний 8 квітня 1918 р.); “Про Державного Контрольора та товариша Державного Контрольора” (одержаний 19 квітня). Через міністерство судових справ пройшов також законопроект про скасування міністерства Генерального Писарства і утворення посади Управляючого справами Ради Народних Міністрів (ухвалений РНМ 17 квітня 1918 р.) та проект “Устави Консульської” (одержаний в міністерстві судових справ 21 квітня 1918 р.).

Слід вказати також і на участь міністерства в узгодженні “Інструкції Військового Революційного Суду”. Остання була підписана головою Ради Міністрів В.Голубовичем, військовим міністром О.Жуковським, міністром судових справ М.Ткаченко та начальником Головної Військової Юридичної Управи Буйницьким 12 березня 1918 р. Інструкція, за своїм змістом мала характер закону та визначала: склад суду та підсудність, порядок заведення справ, підготовчі розпорядження до суду, порядок судового розбору, винесення вироків, судові видатки³⁸.

З численних протоколів засідань Генерального секретаріату та Ради Народних Міністрів можна побачити, що генеральний секретар судових справ та його товариші неодноразово докладали законопроекти, що належали до компетенції ін-

ших секретарств. Перш за все, це документи, що торкалися формування фінансової політики: “про випуск кредитових білетів УНР” (18 грудня 1917 р.); “про перейменування казенних палат на “Фінансові палати” (2 січня 1918 р.); “про порядок державних видатків в 1918 р.” (2 січня 1918 р.); “про порядок видатків на утримання державних інституцій УНР” (2 січня 1918 р.); “про скасування крайніх норм по страховій операції в ощадних касах УНР” (4 січня 1918 р.); “Про Державний Банк” (26 березня 1918 р.). Можна, таким чином, зробити припущення, що й ці документи опрацьовувалися міністерством судових справ та узгоджувалися з ним.

Взагалі частина проектів законів, статутів, постанов законодавчого характеру, що вироблялася всіма народними міністерствами надсилалася до міністерства судових справ, хоча згідно вищевикладеного порядку видання законів УЦР така процедура не передбачалась. Простежити за яким принципом відбиралися законопроекти, що мали пройти через міністерство судових справ за протоколами засідань Генерального секретаріату та Ради Народних Міністрів, чи по змісту самих документів неможливо. Та чи був такий принцип взагалі? Так, до міністерства надійшли ще й такі законопроекти: “про зміну назв міських, містечкових та сільських органів місцевого самоврядування”; “про зміну внутрішнього поштового тарифу”; “про продаж цукру в м.Києві” та інші. Можна тільки припустити, що під час першого обговорення законопроекту для остаточного з’ясування спірних статей документу, останній надсилався на доробку до міністерства судових справ. Тобто, судове міністерство перебирало на себе частину функцій комісії законодавчих внесень, чи частко-

во виконувало функції кодифікаційної комісії. Це ще раз доводить, що механізми внутрішньої роботи та розмежування функцій окремих органів Генерального секретаріату, Ради Міністрів не були остаточно визначеними, що, безперечно, не могло не заважати нормальній та конструктивній праці виконавчого органу УЦР і впливало на ефективність роботи, в тому числі, й міністерства судових справ.

Судове міністерство займалося також розробкою законопроектів та проектів постанов за дорученням Ради Народних Міністрів (Генерального секретаріату). Так, ним був складений проект постанови “про реквізиції майна для потреб УНР” (кінець листопада 1917 р.). Треба зауважити, що пізніше, вже 21 березня 1918 р., законопроект під назвою “Про реквізицію” обговорювався в РНМ по доповіді народного міністра фінансів. На жаль, текст проекту постанови виявити не вдалося, тому складно сказати, чи були це різні документи, чи один, пізніше доопрацьований.

Вкажемо також, що міністерством були вироблені законопроекти: “про публікації” (ухвалений РНМ 19 квітня 1918 р.); “про зміну прізвища” (ухвалений РНМ 19 квітня 1918 р.). Складений проект про скасування присяги суддів, що був переданий до Президії УЦР 13 березня 1918 р. До того часу в інструкції головам з’їздів мирових суддів пропонувалося присягати Українській Народній Республіці за зразком, який існував для суддів Російської імперії, змінивши у відповідних місцях текст присяги³⁹. Займалося судове міністерство й справою визначення міри українських грошей, діяльністю комісії з їх друкування в Німеччині та самою справою друку грошей.

Завершуючи висвітлення законотворчої діяльності міністерства судових справ, треба вказати також на такі важливі основоположні закони, схвалені Українською Центральною Радою протягом листопада 1917 р.- квітня 1918 р., як Закон про вибори до Українських Установчих Зборів (11 листопада 1917 р.), Закон про національно-персональну автономію (9 січня 1918 р.); Закон про реєстрацію громадянства Української Народної Республіки (4 березня 1918 р.); Закон про адміністративно-територіальний поділ України (6 березня 1918 р.). В останній день існування УЦР, 29 квітня 1918 р., Центральною Радою був прийнятий основний закон УНР – Конституцію.

Як бачимо, міністерством (секретарством) судових справ була проведена велика робота по написанню та прийняттю законів, організації роботи державних органів, тощо. Однак, воно випустило з уваги справу керування місцевими судовими органами. Так, в листі М.Левитського до міністерства (секретарства) судових справ від 31 грудня 1917 р. вказувалося, що члени Єлисаветградського Окружного суду не отримують ніяких вказівок та інструкцій від нової судової влади, в той час, як відповідні папери надходять з Петрограду. Міністерство (секретарство) не встановлює безпосередніх контактів з Окружним судом. В цьому ж листі говорилося про необхідність скликання з'їзду представників всіх судів України для спільного обміркування судових справ, налагодження зв'язку і контакту місцевих органів з міністерством (секретарством). Взагалі ж, констатувалося у листі, на місцях влада секретарства судових справ та українського уряду взагалі, почувається дуже слабо⁴⁰. А в телеграмі Лохвицького повіто-

вого комісара вказувалося, що не маючи відповідних розпоряджень, мирові судді дотримуються виключно російських законів без жодних змін, що, в свою чергу, спричиняється до великих непорозумінь⁴¹.

З початку березня 1918 р., після повернення УЦР до Києва, міністерство судових справ вжило ряд заходів, намагаючись налагодити роботу судових органів на місцях. В циркулярі міністерства від 1 березня 1918 р. перед головами Окружних судів і з'їздів Мирових суддів ставилося завдання найшвидшого проведення слідств, розгляду справ, точного виконання судових вироків. В цих справах судові установи мали звертатися за допомогою до цивільної та військової влади і з свого боку також сприяти роботі цих органів для встановлення порядку та спокою на місцях⁴². Однак, очевидно, виконати ці завдання було досить складно, судові органи недолічували працівників всіх рівнів. У зв'язку з цим на початку квітня народний міністр судових справ закликав всіх судових слідчих і товаришів прокурорів, що знаходилися на території України негайно приступити до своїх обов'язків. Строк зайняття відповідних посад призначався в 14 днів, після чого незайняті посади мали вважатися вакантними і на них повинно було зробити призначення⁴³.

Невдалим, на наш погляд, виявився циркуляр (від 1 березня 1918 р.) міністерства головам Окружних судів і з'їздів Мирових суддів, прокурорам Окружних судів про усунення об'яв, написів, оповіщень російською мовою і заміну останніх в разі необхідності на відповідні українською мовою. Те ж стосувалося бланків, печаток, діловодних книг. Для цього, доки урядовці вивчать українську мо-

ву, установи мали запрошувати для співпраці осіб, володіючих українською мовою. Одночасно народним міністром пропонувалося всім суддям і службовцям негайно приступити до вивчення української мови⁴⁴.

У відповідь на цей циркуляр міністерство отримало велику кількість листів із запитаннями як виконати ці постанови на практиці. Так, в листі Уманського Окружного суду говорилося, що в Умані нема людей, які могли б точно і правильно перекласти на українську мову юридичні терміни; що заміна бланків та інших паперів потребує великих коштів; як організувати вивчення української мови суддями та урядовцями. Такі ж запитання містилися і в листах Звенигородського Мирowego суду, Проскурівського, Ушицького та ін.⁴⁵ В багатьох листах прохалося надіслати рекомендовані списки осіб, обізнаних з літературною українською мовою. Більшість з цих запитань та зауважень виглядають цілком слушними з огляду хоча б на необхідність виділення відповідних коштів для здійснення розпоряджень означеного циркуляру.

До кінця своєї діяльності народне міністерство так і не змогло опанувати керівництво цілою судовою системою України. Це було пов'язано, перш за все, із тим, що в останні місяці існування Української Центральної Ради, вона була вже нездатна впливати на ситуацію в країні.

Міністерством піднімалася також проблема нагальної необхідності перекладу найголовніших законів українською мовою, видання офіційного органу міністерства та видання юридичних творів теоретичного і практичного змісту. На це Центральна Рада постановою від 24 березня

1918 р. асигнувала певні кошти.

У цьому зв'язку вкажемо, що судове міністерство опікувалося також справою складання словника української правничої термінології. Одним з рішень 1-го з'їзду правників (червень 1917 р.) було заснування комісії для складання такого словника. Здобутком цієї комісії стали: зібрані матеріали – терміни, вживані в сучасній (на той час) правничій науці та в кодексах державного, адміністративного, цивільного та кримінального права і процесу. В грудні 1917 р. секретар судових справ М.Ткаченко запросив для редагування словника і головування в редакційній комісії професора Варшавського університету Є.Тимченка. Наступного року, 24 березня, з доповіддю М.Ткаченка Центральною Радою ухвалили асигнувати кошти на доведення до друку і видання словника.

Отже, за матеріалами двотомника “Українська Центральна Рада. Документи і матеріали” та документами фонду народного міністерства судових справ, що зберігаються в ЦДАВО України, можна зробити попередні висновки. Народним міністерством судових справ було вироблено 1 проект постанови УЦР, що мав зміст закону, та 19 законопроектів, з яких 12 було ухвалено. Через міністерство судових справ пройшло 19 проектів законів різних міністерств, 9 з них були ухвалені. Треба зазначити, що Радою міністрів (Генеральним секретаріатом), Малою Радою було розглянуто 131 законопроект, з них 10 мали зміст постанов (про підвищення тарифів на перевозку грузів на залізницях України; збільшення окладів поштово-телеграфним службовцям; асигновку коштів на проведення реєстрації громадянства УНР і т.ін.); 5 статутів, 4 проекти – ухвали УЦР; 2 проекти тим-

часових правил.

Фактично секретарство (згодом міністерство) судових справ за доби Центральної Ради працювало лише 5 місяців – з кінця листопада 1917 р. до кінця квітня 1918 р. І за цей досить короткий строк, як бачимо, ним було поставлено на порядок денний велике коло питань, розроблено чимало законопроектів, постанов, правил, інструкцій і т.ін. Здійснювалася доробка проектів законів, що вироблялися іншими секретарствами. Була проведена певна робота в галузі державотворення, а також зроблені конкретні кроки у напрямку реформування судової системи та норм державного права в Україні.

-
- 1 Українська Центральна Рада. Документи і матеріали.- Т.1.- К., 1996.- С.401.
 - 2 ЦДАВО України.- Ф.2209.- Оп.1.- Спр.4.- Арк.69-69 зв.
 - 3 Там же.- Арк.70.
 - 4 Українська Центральна Рада... Т.1.- 1996.- С.133.
 - 5 Там же.- С.225.
 - 6 Там же.- С.326.
 - 7 ЦДАВО України.- Ф.2209.- Оп.1.- Спр.48.- Арк.2-5, 9-10, 13-19; Спр.53.- Арк.1.
 - 8 Там же.- Спр.1.- Арк.19-19 зв.
 - 9 Там же.- Спр.5.- Арк.26; Спр.7.- Арк.18; Спр.19.- Арк.6, 7, 78.
 - 10 Там же.- Спр.1.- Арк.79-81.
 - 11 Українська Центральна Рада... Т.1.- 1996.- С.480.
 - 12 ЦДАВО України.- Ф.2209.- Оп.1.- Спр.19.- Арк.78.
 - 13 Українська Центральна Рада...- Т.1.- С.477.
 - 14 Копиленко О.Л., Копиленко М.Л. Держава і право України. 1917-1920.- К., 1993.- С.26.
 - 15 Українська Центральна Рада...т.2. - 1996. - С.480.
 - 16 ЦДАВО України.- Ф.2209.- Оп.1.- Спр.1.- Арк.21-21 об.

- 17 Там же.- Спр.4.- Арк.70.
- 18 Українська Центральна Рада...- Т.2. - 1997. - С.19.
- 19 Мироненко О.Л. Світоч української державності.- К,
1995.- С.70.
- 20 ЦДАВО України.-Ф.2209.- Оп.1.- Спр.1.- Арк.18.
- 21 Там же.- Арк.16-17.
- 22 Українська Центральна Рада...- Т.2. - 1997. - С.64.
- 23 Там же.- Т.1.- С.497.
- 24 ЦДАВО України.- Ф.2209.- Оп.1.- Спр.8.- Арк.9.
- 25 Там же.- Спр.1.- Арк.3.
- 26 Там же.- Арк.51.
- 27 Там же.- Арк.72.
- 28 Там же.- Спр.8.- Арк.14.
- 29 Українська Центральна Рада...- Т.1. - 1996. - С.408.
- 30 ЦДАВО України.- Ф.2209.- Оп.1.- Спр.7.- Арк.47.
- 31 Там же.- Арк.27-28 зв.
- 32 Українська Центральна Рада...- Т.2. - 1997. - С.63.
- 33 ЦДАВО України.- Ф.2209.- Оп.1.- Спр.7.- Арк.45-45 зв.
- 34 Там же.- Спр.31.- Арк.7-8 зв.
- 35 Українська Центральна Рада... Т.1. -1996. - С.463-464.
- 36 ЦДАВО України.- Ф.2209.- Оп.1.- Спр.1.- Арк.41-41зв.
- 37 Там же.- Арк.54-54 зв.
- 38 Там же.- Спр.4.- Арк.55-57 зв.
- 39 Там же.- Спр.5.- Арк.18.
- 40 Там же.- Спр.5.- Арк.22.
- 41 Там же.- Арк.56.
- 42 Там же.- Спр.8.- Арк.11.
- 43 Там же.- Арк.20.
- 44 Там же.- Спр.8.- Арк.12.
- 45 Там же.- Спр.33.- Арк.2-3.

ДОДАТКИ

Зміна статті 1 закону 2 грудня 1917 р. про утворення Генерального Суду

Без дати

Ухавала Центральної Ради:

Зміст 1 статті закону 2 грудня 1917 р. про утворення Генерального Суду:

1. Генеральний Суд складається з 3 Департаментів – Цивільного, Карного і Адміністративного і виконує на цілій території України всі функції, належні Правительствующому Сенатові, тимчасово, до розв’язання питання про скасування всіх особливих Судів, виконує функції Головного Воєнного Суду, щодо справ, вирішених на території України.

ЦДАВО України.- Ф.2209.- Оп.1.- Спр.21.- Арк.3.

Вимітка з протоколу засідання Центральної Ради 17 грудня 1917 р.

Центральна Рада ухвалила закон про заведення Апеляційних Судів.

I

1. Утворити Апеляційні Суди з визначеним в Учрежденні Судебних Установлений з ділокругом Судебних Палат: Київський – для території нинішніх Губерній: Київської, Полтавської, Чернігівської, Волинської і Подільської; Харківський – для території нинішніх губерній: Харківської і

Катеринославської і Бердянського і Мелітопольського повітів Таврійської і Одеський – для міста Одеси, нинішньої Херсонської губернії і Дніпровського повіту Таврійської губернії.

Примітка: Роспросторити чинність Київського Апеляційного Суду на евакуйовані судові установи Холмщини та Підляша.

2. Закрити діяльність Судебних Палат в справах, належних до компетенції Апеляційних Судів.

Примітка: Апеляційний Суд повинен прийняти від відповідних Судебних Палат не скінчені на день відкриття Суду справи в обсягу своєї компетенції протягом одного тижня по відкритті.

3. Грошових призначень на утримання Судебних Палат з скарбниці Української Народної Республіки не переводити.

4. Роспросторити чинність Катеринославського Окружного Суду на Бердянський, Маріупольський і Мелітопольський повіти і призначити Таганрогський і Сімферопольський Окружні Суди неправосильними до орудування в справах, повсталих в межах тих повітів, згідно з правилами територіальної підсудності.

П

6. Устрій і чинність Апеляційних Судів погоджується з правилами, заключеними в Судебних Установах що до Судебних Палат з одмінами, виложеними в дальших артикулах.

7. Апеляційні Суди складаються з рівних межі собою Суддів. Посади председателя Департамента і Старшого Председателя не заводяться.

8. Судді Апеляційних Судів вибираються Українською Центральною Радою, з додержанням правил артиула 243 учр. Суд. Установлений.

9. В кожному Департаменті Апеляційного Суду всі розпорядження які по правилах Судебних Палат робляться Предсідателем Департаменту по засіданнях самолично, робить один з належних до Департаменту Суддів.

Порядкуючий у Департаменті Суддя обпірається на загальному зібранні Суддів Апеляційного Суду звичайною більшістю на три роки. Якщо вибори не відбудуться в назначений Генеральним Секретарем Юстиції срок, Генеральний Секретарь доручає виконування згаданих чинностей одному з Суддів Департаменту на той же срок.

10. Загальне зібрання Апеляційного Суду доручає на три роки способом, зазначеним в арт.9, одному з порядкуючих Департаментами Суддів також чинності Старшого Предсідателя щодо роспорядку і догляду за всім Апеляційним Судом, окрім чинностей, зазначених в артикулі 251 учр. Суд. Устан., котрий вилучається з ужитку в Українській Народній Республіці.

Якщо загальне зібрання не переведе виборів порядкуючого Апеляційним Судом в назначений для того срок, Генеральний Секретар Юстиції доручає виконування згаданих чинностей одному з порядкуючих Департаментами на той же срок.

Примітка: На перші три роки з дня утворення Апеляційних Судів обов'язки порядкуючих Департаментами (арт.9) і порядкуючого Апеляційним Судом (арт.10) доручаються Генеральним Секретарем Юстиції Суддям Апеляційного Суду по власному вибору.

11. Виконування обов'язків порядкуючого Апеляційним Судом і порядкуючого в Департаменті не звязані з президуванням в росправах Суду.

На Судовім засіданню президує Суддя, виб-

раний складом даної присутності.

12. На загальних зборах Апеляційного Суду президує Суддя, обраний даною присутністю Суддів. Порядкуючий Апеляційним Судом реферує справи на загальних зборах, а, в разі неспромоги, доручає реферувати іншим Суддям.

ЦДАВО України.- Ф.2209.- Оп.1.- Спр.1.- Арк.16-17.

Законопроект про відмежування судових установ Української Народної Республіки 17 грудня 1917 р.

Українська Центральна Рада ухвалила:

1. Признати нині діючі Судебні Палати: Київську, Харківську і Новочеркаську від 16 Декабря 1917 року неправомісними до орудовання в справах, повсталих на території України.

2. Грошових асигнувань на утримання Судебних Палат в бюджет Української Народної Республіки не включати.

3. Признати Таганрогський Окружний Суд неправомісним до орудовання в справах, які повстануть після 15-го грудня 1917 року в межах нинішнього Маріупольського і Бердянського повітів, згідно з правилами територіальної підсудності.

4. Признати Сімферопольський Окружний Суд неправомісним до орудовання в справах, які повстануть після 15-го грудня 1917 року в межах нинішнього Мелітопольського повіту, згідно з правилами територіальної підсудності.

5. Роспросторити від 16 Декабря 1917 року ділокруг Катеринославського Окружного Суду на

нинішні Бердянський, Маріупольський і Мелітопольський повіти.

6. Утворити Апеляційні Суди з зазначеними в Учреждении Судебних Установлений ділокругом і урядженням Судебних Палат: Київський – для території нинішніх губерній Київської, Чернігівської і Волинської; Харківський для території нинішніх губерній Харківської, Полтавської, Катеринославської і Бердянського і Мелітопольського повітів Таврійської; і Одеський – для міста Одеси і нинішніх губерній Херсонської, Подільської і Дніпровського повіту Таврійської губернії.

ЦДАВО України.- Ф.2209.- Оп.1.- Спр.1.- Арк.18.

Законопроект про незмінність членів Судових Установ на випадок обрання на посаду Міністра чи Товариша Міністра Української Народної Республіки

1918 рік

1. Члени Судових Установ Української Народної Республіки мають право бути обраними на посаду Міністра або Товариша Міністра Республіки зберігаючи в той же час за собою посаду, яку вони мали до обрання їх Міністрами, чи Товаришами Міністра.

2. Генеральний Апеляційний та Окружний Суд на випадок відсутності членів тих Установ по законній причині (смерть, хвороба, відпустка, усунення з посади, обрання на посаду Міністра чи Товариша Міністра) мають право обрати для тимча-

сового виконання обов'язків відсутніх членів по такому порядку: на посаду Генерального Судді – члена Апеляційного Суду; на посаду Апеляційного Судді – члена Округного Суду; на посаду члена Округного Суду – порядком, зазначеним у 146 арт. Учр.Суд.Уст. В склад судового засідання виконуючим обов'язки може входити тільки один суддя.

3. Члени Судових Установ, обрані на посаду Міністра, чи Товариша Міністра Республіки мають право одержувати платню по тим посадам; командированих до виконання обов'язків відсутніх членів Судових Установ одержують платню, призначену по посадам відсутніх членів, коли та платня вільна (вакантна)...

ЦДАВО України.- Ф.2209.- Оп.1.- Спр.7.- Арк.45-45 зв.

Законопроект про перегляд справ що до осіб, винувачених в державній зраді та шпiонствi, або покараних за цi вчинки

надiслано до Генерального секретарiату 2 сiчня 1918 р.

Українська Центральна Рада ухвалила:

1. При Генеральному Секретарстві справ судових установляється тимчасова "Ревізіійно-судова комісія" для перегляду справ про державну зраду та шпiонство, як уже засуджених, так і тих, про кого ведеться розслід, або ж ще не відбувся Суд.

2. В склад Комісії входять: два представники Магістратури і один представник Прокуратури з призначення Генерального секретаря судових

справ, один представник Адвокатури по її вибору, один представник Генерального Секретарства внутрішніх справ з призначення Генерального секретаря внутрішніх справ, по одному представникові від Генеральних Секретарств великоруських, єврейських та польських справ, три військових представники з призначення Генерального секретаря військових справ, в тім числі два представники воєнно-судових установ, і по одному представникові од Ради робітничих, солдатських та селянських депутатів.

3. Для ініціативної оруді й завідування справами Комісії Генеральний секретар судових справ призначає постійним Головою одного з членів Комісії. Провід в засіданнях Комісії належить одному з членів за обрання самої Комісії.

4. Комісія починає розгляд справ:

- 1) по проханнях заінтересованих осіб, як запідозрених чи вже засуджених, так і сторонніх;
- 2) по заявах урядових осіб та інституцій і громадських організацій;
- 3) з власної ініціативи Комісії.

5. Комісія має право вимагати од всіх урядових установ і осіб справи, документи і відомості, або переглядати діловодство тих установ і осіб для здобуття необхідних відомостів, а також викликати в Комісію в"язнів і свідків для вислуховання або вислухувати їх в місцях замкнення, і взагалі збирати з власної ініціативи матеріали, які відносяться до справи всіма способами, зазначеними у розділі II Устава Угол.Судопр.

6. Для законності засідання Комісії потрібна присутність 5 членів її. Питання вирішується більшістю голосів, коли б голоси поділились, то при вирішенні справи по суті переважає той пог-

гляд, який сприяє запідозреному, або засудженому, а в інших випадках той погляд, до якого приєднався голос Предсідателя.

7. Комісія по розгляді справи має право зробити постанову:

1) про необхідність повного погашення кари і повороту обвинуваченому прав, або зменшення завданої Судом кари;

2) про необхідність перегляду справи Судом присяжних;

3) про закриття розпочатого переслідування і

4) про залишення справи в попередньому стані.

8. Постанови, показані в пункті 1 попереднього артикулу, подаються в Центральну Раду на ухвалу, а постанови, показані в інших пунктах попереднього артикулу, стають правосильними з моменту їх підписання членами Комісії.

9. При постанові, визначеній в пункті 2 артикулу 7, Комісія визначає, котрому з Окружних Судів Української Народної Республіки має бути передана справа на нове вирішення.

10. Постанови Комісії негайно оповіщаються засудженому, котрий має право до дня розгляду справи Центральною Радою просити замість погашення кари передати справу на нове вирішення в Окружний Суд.

11. Особи, які зостаються на державній службі, одержують за весь час діяння Комісії зарплату по 5 крб. в день, а особи, які не зостаються на державній службі - по 10 крб. в день. Писарь Комісії коли він належить до числа Членів її, одержує додатково по 5 крб. в день, а коли не належить, одержує 15 крб. в день. На канцелярські і господарські видатки Комісії визначається особий кредит по дійсній потребі.

12.Право ліквідації Комісії належить як їй самій, так і Генеральному Секретареві юстиції. Після ліквідації все майно і діловодство Комісії передається до Генерального Секретарства юстиції.

ЦДАВО України.- Ф.2209.- Оп.1.- Спр.1.- Арк.41-41 зв.

Статут про Малий Секретаріат

*Одержано в міністерстві
судових Справ 5 січня 1918 р.*

1.Малий Секретаріат складається з товаришів Генеральних Секретарів, або осіб, які їх замінюють.

Генеральні Секретарі беруть участь в Малому Секретаріаті з правом рішучого голосу.

2.Малий Секретаріат вибирає з поміж себе голову, двох заступників голови, яких затверджує Генеральний Секретаріат.

3.На випадок потреби на засідання Малого Секретаріату можуть бути запрошені по ініціативі Голови, або заінтересованих в розгляданню справи Товаришів Генеральних Секретарів особи, які корисні для вирішення справ з правом дорадчого голосу...

4.Малий Секретаріат переходить до розглядання справ, які належать до його відома по пропозиції Голови, або по ініціативі того товариша Генерального Секретаря, до відома якого відноситься справа.

5.Малому Секретаріатові доручається:

а) розглядання пропозицій окремих Секретарств по справам законодавчим;

б) розглядання планів, установлення, влаштування і регулювання господарського та культурного життя Української Народної Республіки;

в) об'єднання і согласовання міроприємств окремих Секретарств, які приймаються до виконання зазначених в попереднім (б) пункті планів;

г) розглядання проектів, штатів і обрахунків, які складаються окремими Секретарствами;

д) розглядання представлень окремих Секретарств про відпустку кредитів до затвердження обрахунків, або понад обрахунками;

е) розглядання справ, які передає Генеральний Секретаріат, або на попереднє розглядання Малого Секретаріату, або на його остаточне рішення.

6. По справам, які зазначені в пунктах а, б, в, г, попередньої (5) статті, на випадок, коли по існуючим законам вимагається затвердження Генерального Секретаріату, або Центральної Ради, висновок Малого Секретаріату представляється його головою в Генеральний Секретаріат; на інших же випадках в сих справах, а також в справах, зазначених в пункті д) статті 5 – Малий Секретаріат вирішує питання остаточо.

7. При розгляданню в Генеральному Секретаріаті заключень Малого Секретаріату (ст.6) Голова останнього бере участь в Генеральному Секретаріаті з правом рішучого голосу.

8. Коли по справам, належачим до остаточного розрішення Малого Секретаріату, надійде постанова незгідна з думкою Товариша Генерального Секретаря, котрий вніс справу на розглядання Малого Секретаріату, то питання переноситься на остаточне вирішення до Генерального Секретаріату.

10. Малий Секретаріат збирається не менш

двох раз на тиждень, а також по пропозиції Голови, або по заяві не менше чим двох Товаришів Генеральних Секретарів різних Секретарств.

ЦДАВО України.- Ф.2209.- Оп.1.- Спр.4.- Арк.69-69 зв.

**Законопроект про порядок погашення та
полегшення кар і давання пільг взагалі**
*Поданий до Президії УЦР
народним Міністерством судових
Справ 14 березня 1918 р.*

1.Українській Центральній Раді, яко виразниці волі українського народу і представниці його найвищої влади, належать права:

Загального пробачення учинивших переступства з закриттям судового проти них переслідування і увільненням їх від суду та кари і поворотом справ, повного увільнення від кари окремих засуджених та полегшення кар, а також скасування скарбових доходжень; і взагалі давання пільг в особливих випадках, які не підлягають загальним законам, коли цим не порушаються нічії інтереси та права, захищені законом.

2.Прохання про: видання актів, зазначених в попереднім артикулі подаються до Центральної Ради, в канцелярії якої для одержання і направлення цих прохань заводиться окремий відділ.

3.По кожному проханню вище зазначений відділ канцелярії Центральної Ради запитує у відповідного Народного Міністра його заключення.

4.Відділ, зазначений в 2 арт. цього закону, складається з завідуючого відділом, діловода, і 3 уря-

довців.

5. Прохання зазначені в 2 арт. цього закону, подаються: самими просителями, їх кривними, а також органами самоврядування, по постановах їх та іншими громадськими інституціями.

6. Для розгляду зазначених в арт. 2 цього закону прохань, Центральна Рада утворює із складу своїх членів комісію в кількості 12 осіб, яка і виробляє план своєї діяльності. Завідуючий відділом проводить діловодство комісії.

7. Свої постанови комісія представляє на затвердження Центральної Ради і переводить в дійсність через відповідного народного міністра.

8. Про постанови комісії завідуючий відділом оповіщає особам, від яких подане прохання.

ЦДАВО України.- Ф.2209.- Оп.1.- Спр.1.- Арк.54-54 зв.

Тимчасовий законопроект про пенсії, поданий до Президії УЦР

13 березня 1918 р.

Українська Центральна Рада ухвалила слідує:

1. Особам, які zostавали на службі Російському Правительству в державних інституціях існуючих на території України і тепер перешли на службу Української Народної Республіки включити в строк вислуги пенсії службу Російському Правительству.

2. Особам, котрі переходять на державну (цівільну та воєнно-морську) службу Української Народної Республіці з поза її меж, включити в

строк служби Республіці весь час, який вони перебували поза межами республіки на службі, котра давала їм право на державну пенсію.

3. По скінченню служби Українській Республіці осіб зазначених в 2 розділі цього закону пенсія від Республіки не може бути їм призначена в меншому розмірі супроти тої, яку вони мали одержувати на своїй останній посаді не на Україні по існуючим там нині пенсійним правилам.

4. Особи, які одержують пенсію за свою службу Російському Правительству і вступили на державну службу Українській Народній Республіці, мають право на одержання вислуженої пенсії...

5. Особи, що вступили на державну службу Українській Республіці з правом одержання пенсії за службу Російському Правительству, вислуживши пенсію за службу Українській Республіці та увільнившись від служби одержують тільки одну пенсію, яка буде більша.

6. Вдови та діти осіб, які ... мають права на пенсії, одержують пенсії в розмірі, зазначенім в існуючим нині пенсійнім уставі.

ЦДАВО України.- Ф.2209.- Оп.1.- Спр.1.- Арк.24.

**Закон про шлюб та розвід і про реєстрацію
актів шлюбу, розводу, родження та смерті**
*передано до Президії УЦР
13 березня 1918 р.*

Розділ 1.
Про шлюб.

1. Шлюб можуть брати за обопільною згодою

особи мужського полу віком не молодші від 18 літ, а женського не молодші від 16 літ.

2.Неповнолітні повинні одержати на взяття шлюбу згоду на письмі чи словом батьків чи опікунів; відмову дати таку згоду можна оскаржити Мировому Судді на місці прибуття нареченого чи нареченої з правом дальшого оскарження.

3.Брати шлюб забороняється:

- а) особам, що крєвно зв'язані в прямій лінії у всіх степенях та в бічній лінії по третю включно і
- б) своякам в прямій лінії;
- в) дурноватим та безумним;
- г) тим, хто перебуває в зареєстрованім шлюбі.

Розділ П.

Про взяття шлюбу.

4.Шлюб беруть реєструючи про нього акт по містах в Міських Управах, а по селах та містечках – в волосних Народних Управах... По міських Управах шлюби реєструються в особливих відділах особи по обранню Управи, а по волосних Управах Голова чи містоголови. Заяви про хіть взяти шлюби можна подавати кожній Управі на письмі чи словом.

5.Акт про реєстрацію шлюбу має містити такі відомості:

- а) день, місяць і рік реєстрації;
- б) ім'я нареченого, нареченої так і їхніх батьків, коли живі, та чотирьох свідків по два з кожного боку та з означенням місця прибуття;
- в) про взяте шлюбу по обопільній згоді нареченого і нареченої та без примусу, а в разі неповності літ нареченого і нареченої згоду на письмі чи на словах батьків, чи опікунів;
- г) про те, що немає перепон до взяття шлюбу,

означених в артикулі 3 цього закону;

6. Акта про реєстрацію шлюбу підписують наречена і наречений, їхні батьки чи опекуни коли присутні при реєстрації, та свідки; коли хто з тих осіб неписьменний то на його просьбу підписує стороння людина, але тоді зазначається місце пробуття сеї людини. Потім акт підписує урядова особа, що той акт складає.

7. По відчитанні акту та підписанні його всіма особами, що вказані в попереднім акті, визначається, що шлюб набрав законної сили. Кожному з тих, хто взяв шлюб, видається не пізніше як слідуючого по складанні реєстраційного акту дня виписи його.

8. Відмову реєструвати шлюб, або видати випис акту реєстрації можна оскаржити Мировому Судді тої околиці, де міститься установа, яка реєструє.

9. Виконання релігійного обряду шлюбу полишається на волю тих, хто бере шлюб, але виконання самого обряду є дозволене тільки після подання духовним особам випису акту реєстрації шлюбу як єдине призаного від нині законом.

9а. Окрім випису реєстрації акта на потвердження стану шлюбу можна подаватися всякі інші документи.

Розділ III.

Про неважність та перестання шлюбу.

10. Шлюби, що відбулись при вказаних в артикулі 3-ім заборонах вважаються за неправосильні (неважні).

11. Шлюб перестає через смерть одного з подружжя, або через розвід їх.

12. Шлюб можна розвести:

а) за обопільним бажанням чоловіка і жінки, які подають про це заяву в місці побуту (замешкання) одного з подружжя в уряд, що завідує реєстрацією шлюбів і розводів;

б) окружним судом на прохання одного з подружжя:

1) випадку прелюбодіяння одного з подружжя;

2) в разі коли другий з подружжя безвистко відсутній, або якщо доведено, що подружжя жили окремо на протязі 2-х років;

3) коли присуджено другого з подружжя на в»язницю за переступ виконаний з корисливих або інших ганебних побудок, але до кінця терміну кари;

4) коли намірено покинуто другого подружжя;

5) в разі жорсткого поводження (побоїв, глузування) з другим подружжям;

6) в разі нездібності до шлюбних обов»язків другого з подружжя;

7) в разі душевної або іншої хвороби одного з подружжя, яка служить за перешкоду до спільного життя і

8) у всіх тих випадках, коли судом буде признано спільне життя за неможливе.

13. Позви про розвід чи неважність шлюбів подаються Окружному Судові по місті перебуття одного з подружжя...

Розділ IV.

Про взаємні права і обов»язки подружжя.

14. Чоловік і жінка користуються однаковими правами як один до одного, так і до роджених від них дітей.

15. З бажання жінки при реєстрації шлюбу їй присвоюється призвище (фамілія) чоловіка, а в

разі незгоди в випису зазначається призвище жінки і дописується: пішла заміж за ... (призвище чоловіка). Після перестання шлюбу жінка має право іменуватися призвищем чоловіка або призвищем, яке вона мала за дівочтва.

16. Через шлюб не настає спільна власність на майно кожного з подружжя, що набуто ним до шлюбу. Разом з тим, що беруть шлюб, як що захочуть, можуть робити домови або нотаріальні договори на майно, зарівно і договори на випадок розірвання шлюбу про забезпечення будучих дітей; ці договори вносяться до реєстраційних книг при реєстрації шлюбу.

17. Майно набуле подружжам під час шлюбного стану вважається за їх спільну власність незалежно від того, хто його набув; роздільність майна установлюється належно посвідченням актом, уложеним між подружжам під час їх шлюбного стану або внесеним до реєстраційних книг при реєстрації шлюбу.

18. Громадяне Української Республіки, що взяли шлюб з чужоземцями не губят прав Українського Громадянства, а чужоземці, що взяли шлюб з громадянами Української Республіки, дістають на бажанне права українського громадянства.

19. Подружжя зобов'язане помагати одне одному маєтковими засобами і по своїй можливості.

20. При фактичнім роздільнім (нарізним) житті подружжя, те подружжя, що з його вини виникло роздільне життя, повинно згідно з вимаганням другого подружжя дати йому маєткову допомогу.

Розділ V.

Про права і обов'язки батьків і дітей.

21. Діти народжені від зареєстрованного шлюбу

або поза таким, користуються що до батьків однаковими правами, хоча б вони і родились після припинення пожиття, як що тільки від дня народження їх до дня припинення пожиття пройшло не більше як 306 день.

22. В разі добровільного розводу, признання шлюбу неважним, роздільного пожиття і у всіх інших випадках припинення пожиття від порозуміння між чоловіком та жінкою залежить означити, в кого з них повинні залишитися діти і порозуміння це повинно бути зазначено в заяві, що подається для реєстрації розводу. В разі розводу судом або взагалі при незгідності батьків залишення дітей у того чи іншого з них визначає суд, керуючись в сім і інтересами дітей.

23. Батьківська влада над дітьми в усіх вказаних в 21 статті випадках належить до того з батьків, в кого вони знаходяться, причім другий з батьків має право бачитись з ними. Брати участь в випадках на утримання дітей повинен кожний з батьків згідно з своїми засобами.

24. Права і обов'язки батьків що до дітей, народжених від пожиття невідомих осіб (знайд.) здійснює Республіка через спеціально для цього заложені органи.

25. По смерті того з батьків, що в нього лишились діти за обопільною згодою батьків, а також в разі відібрання в нього батьківської влади судово або неможливості здійснення ним сеї влади, діти переходять під батьківську владу другого з батьків, як що діти були залишені у вмершого з батьків по постанові суду, то дальнійша доля їхня зазначається опекунською установою.

26. Діти іменуються призвищем батька, коли він означений в акті реєстрації, але при згоді обох

батьків можуть іменуватися і дівочим прізвиськом матері.

27. При реєстрації дітей народжених поза реєстрованим шлюбом, хоч би которий з батьків або і обидва під той час перебували в шлюбнім стані батьком або матірью повинен бути записаний той, хто подасть про це заяву і дасть належну підписку. При сьому, якщо при первісній реєстрації акта про народження батько, або мати або вони обидва не зазначеним в акті, то вони можуть поповнити поданням заяви в реєстраційний уряд і потім. Той хто подав свідомо фальшиву про се заяву, підпадає карі, а самий запис в акті про народження уважається за недійсний.

28. Діти, народжені жінкою що не є в зареєстрованім шлюбі, вдовою або розведеною жінкою по впливі 306 днів після смерті чоловіка або розірвання шлюбу іменується коли не зголоситься батько, прізвиськом, яке зроду належить матері і користуються в відношенні до неї всіма правами, присвоєними дітям, що походять від зареєстрованого шлюбу.

29. Мати цих дітей, зарівно як і діти, має право установити особу батька судово; по постанові суду ім присвоюється його прізвисьце і всі права по Пункт.21. Так само і діти мають право судово установити свою матір. Діти обов'язані допомагати своїм батькам засобами і по можливості своїй і відповідно своїм засобам.

Розділ VI.

Про реєстрацію народження і смерті.

30. Відділи, що завідують реєстрацією шлюбів і розводів, ведуть записи про народження і смерть.

31. Про народження дитини повинні подавати

заяву його батьки, або один з них в місті побуту матері, а в разі смерті або якщо невідомо хто батьки, – особа, що в них заходиться дитина.

32. Особа, що подала заяву про народження дитини, (крім знайд.), вказують в присутності двох свідків його імення і імення й прізвище його батька і матері, а також і час народження.

33. Про смерть особи повинні подати ті заяву в кого перебував умерший, судові або адміністративні влади.

34. Всім особам і закладам, що завідують кладовищами, забороняється перешкоджати ховати померших по цивільному обрядові в межах кладовища.

35. Обходи релігійних обрядів, що мають зв'язок з народженням й смертю, цілком залежить від розсуду батьків, або осіб, що опекуються дітьми, або що в них знаходився умерший, але обряди всі не можна обходити раніш, поки не буде доставлено випису акту про реєстрацію народження або смерті, яко акту, що єдине є законним.

Розділ VII.

Про книги реєстрації, виконання реєстрації і видання виписів з актів.

36. Книги записів шлюбів, розводів, народження і смерті ведуться в двох примірниках. По упливі року один примірник пересилається до схову в відповідний Суд.

ЦДАВО України.- Ф.2209.- Оп.1.- Спр.1.- Арк.79-81.

**Проект ухвали Української Центральної Ради
про порядок видавання законів
Української Народної Республіки**
*Переданий до Президії УЦР
13 березня 1918 р.*

1. Проекти законів вносяться на розгляд Української Центральної Ради:

- а) президією;
- б) поодинокими фракціями, зареєстрованими Центральною Радою;
- в) окремими членами Центральної Ради, числом не менше 30;
- г) Генеральним Секретаріатом;
- д) органами самоуправи, які об'єднують не менш 100 тисяч виборців;
- е) безпосередньо громадянами Республіки, в числі не менш 100 тисяч, з підписами, підтвердженими їх громадянами.

2. Президія передає внесені проекти законів на розгляд комісії законодавчих внесень або зразу ставить на розгляд Центральній Раді.

3. Комісія законодавчих внесень сповіщає про місце, день і годину своєї наради над проектом як Генеральний Секретаріат, так і окремих Генеральних Секретарів, до ділокругу котрих проект відноситься, і вислухує пояснення всіх представників Генеральних Секретарств, які б схотіли ті пояснення дати.

4. По розгляді комісії відпроваджує проект до президії з визначенням пропонованих нею поправ і призначеною нею референта.

5. При розгляді проекта Центральною Радою призначений комісією референт вичитує як текст

проекта закону, так і поправки, пропоновані комісією, мотиви ініціаторів проекту закону, мотиви комісії що до поправ і дані в комісії представниками Генерального Секретаріату пояснення. Представники Генерального Секретаріату і ініціатори проекту можуть давати пояснення в Центральній Раді незалежно від резюмованих пояснень, зроблених референтом. Потім члени Центральної Ради і представники Секретарств прокладати (так в тексті документу – А.) поправки.

6. Коли поправ не предложено, проект закона ставиться в цілості під голосування, яке є остаточним. Після голосування поправ, в разі жадання когось із членів Ради, проводиться друге читання і голосування проекту в цілості. Докладніше порядок розгляду проекту в Центральній Раді визначається її регламентом.

7. Закон стає дійсним від момента ухвалення його Центральною Радою в єдинім читанні, коли, другого читання не переводилося, і від момента ухвалення в другім читанні, коли воно переводилося на основі попереднього (6) артикула.

8. Вимітка з протоколу Центральної Ради з повним достатнім текстом прийнятого проекту закону підписаного Головою і Секретарем Української Центральної Ради відпроваджується Генеральному Писареві для скріплення і опублікування.

9. Опублікування законів переводиться через надрукування їх в офіціальному органі Генерального Секретаріату. В разі перешкод для негайного появи чергового нумера органа Генерального Секретаріата опублікування переводиться через виставлення закона коло входу відпомешкання Центральної Ради і Генерального Секретаріату. Про це виставлення Генеральний Писарь складає

акт з визначенням дня і години виставлення і копію проекта подає Центральній Раді.

10.Строк, з якого новий закон має обов'язувати, визначається в самім законі. Коли строка в законі не визначено, закон починає обов'язувати в Києві на другий день після опублікування його в один з способів, зазначених в артикулі 8 сеї ухвали, а поза Києвом на четвертий день після такого опублікування. При нагальній потребі може бути в самім законі постановлено, що він починає обов'язувати від момента ухвалення Центральною Радою і провадиться до виконання за Києвом через телеграф.

В сьому разі Генеральний Писарь повинен негайно оповістити закон через телеграф органам урядовання або самоуправи найвищих в адміністративнім поділі України територіальних одиниць, а сам орган вищої одиниці повинен оповістити закон телеграфом (а при відсутності телеграфного сполучення – через гінців) органи нижчих одиниць.

11.Універсали Центральної Ради окрім способів, зазначених в попередніх (8-9) артикулах цеї ухвали, повинні оголошуватися місцевими властями на майданах. Проте, коли в універсалах замикаються обов'язуючі норми, то вони починають обов'язувати строки визначені в попередніх артикулах, без огляду на день проголошення Універсала способом, вказаним в 10 артикулі.

ЦДАВО України.- Ф.2209.- Оп.1.- Спр.1.- Арк.20-20 зв.

Проект
постанови Ради Народних Міністрів про
реквізиції майна для потреб
Української Народної Республіки в одміну
«Высочайше утвержденного положения
Военного Совета»
(Собр. Узак. и Расп.Прав. за 1916 р.
№331 ст.2675)

*Одержано в міністерстві судових
справ 25 березня 1918 р.*

Установляються слідуючі правила:

Розділ перший.

Загальні постанови.

1. Для потреб Української Народної Республіки може бути реквізовано усяке майно, за винятком майна, котре належить до дипломатичних місій чужоземних держав.

2. Керування усіми реквізиціями покладається на народне міністерство внутрішніх справ, котрому надається право видавати інструкції у розвиток цих правил.

3. Переведення усіх реквізицій покладається на Реквізиційні Комісії до котрих й повинні звертатись усі урядові інституції й особи.

4. Остатнє розв'язування усіх реквізиційних справ покладається на Ліквідаційний Комітет.

5. Усі реквізиції установляються платні; виплата робиться Ліквідаційним Комітетом, а в випадкові, визначеному у статті 18-й Реквізиційними Комісіями з особливого кредиту, виданого для цієї мети народним міністром внутрішніх справ; з цього кредиту покриваються також всі видатки

Реквізиційних Комісій й Комітету.

Розділ другий.
Про Реквізиційні Комісії.

7. На Реквізиційні комісії покладається переведення усіх реквізицій й цінування реквізованого майна.

8. Реквізиційні комісії утворюються розпорядженнями губерніальних комісарів, згідно вказівкам Народного Міністерства Внутрішніх справ. Округа діяльності кожної комісії визначається губерніальним Комісаром.

9. Зносини Реквізиційної комісії робляться від її імені за підписом її голови.

10. Головою Реквізиційної комісії з"являється губерніальний комісар, котрий має право покласти провід на своїх помічників, або повітових комісарів. Членами Комісії з"являються представники: від міністерств: Військових, Внутрішніх справ, Фінансів, Земельних справ, Торгу і Промисловості, Харчових справ, Судових справ і Державного Контролю по призначенню місцевого Губерніального начальства й від органів самоврядування по їх обранню. Кожна з вище названих інституцій відсилає однакове число представників.

12. Для переведення реквізиції Голова скликає комісію або призначає підкомісію не менш як з трьох чинів, а у випадках, нетерплячих одкладу, поводить ся згідно з статтею 33.

13. Про час переведення реквізиції повідомляються представники Державного Контролю й, коли до того з"являється можливість, власники майна, призначеного до реквізиції. Відсутність представників Державного Контролю й власників не припиняє реквізиції.

14. Про переведену реквізицію на місці її складається акт відповідно статті 25; список з цього акту видається власнику реквізованого майна, коли він об цім прохає.

15. Реквізоване майно передається особі, уповноваженій до цього інституції, для потреб котрої переводилася реквізиція, а коли такої нема, або у випадках неможливості фактичної здачі, воно залишається на схованні й під відповідальністю власника, коли він на це згодиться, або місцевої влади.

16. Реквізиції майна, для цінування котрого потрібні спеціальні технічні пізнання, переводяться при участі одного або кількох техніків по відповідній спеціальності; ці техніки повинні брати участь, як в цінуванні майна, так й складанні акту.

17. Цінування майна, реквізованого підкомісією повинно бути затверджено комісією.

18. Реквізиційна комісія видає виплату за реквізоване майно, коли на нього установлені крайні або незмінні ціни, або коли цінування по акту на кожного власника не надвищає 25 тис. крб. й з боку представників Державного Контролю й Міністерства Фінансів не вчинено протесту.

19. Коли Реквізиційна комісія поквітувалася з власником, то від нього відбирається росписка за одержану платню, а йому видається квітанція по формі №1.

20. Коли Реквізиційна комісія не поквітувалася з власником, то вона видає йому квітанцію по формі №2.

21. Цінування, зроблені Реквізиційною комісією, коли вона не поквітувалася, повинні бути затверджені Ліквідаційним Комітетом.

22. У засіданні Комісії при розгляді справ про

цінування викликаються власники реквізованого майна, коли вони об цім прохали й показали адресу. Їм доручається через міліцію повістка. Не-прибуття власників не припиняє розгляду справи, коли одержані відомості про доручення повістки.

23.У засіданнях допускаються об"яснення прохачів, а також покази свідків й експертів. Ці об"яснення і покази заносяться до протоколу засідання.

24.Для дійсності постанови Комісії вимагається присутність: Голови, представників Державного Контролю й Міністерства Фінансів, не менш як двох других членів комісії й, коли реквізиція була зроблена підкомісією, то одного з членів останньої.

25.У постанові Комісії викладається:

- 1)час постанови;
- 2)склад комісії;
- 3)коли, ким й по якому вимаганню була проведена реквізиція;
- 4)місце знаходження, склад й стан майна під час реквізиції;
- 5)кому воно належало й адреса власника, коли це відомо;
- 7)присуд комісії;
- 8)строк і порядок оскаржування.

Постанова підписується членами, присутніми при розгляді справи.

26.Постанова комісії об"являється власникові через міліцію, коли відома адреса його.

27.На вчинки і постанови Реквізиційної комісії можуть приноситися скарги з боку осіб, маючих інтерес, а також протести з боку представників Державного Контролю й Міністерства Фінансів. Всі ці скарги й протести приносяться до Ліквіда-

ційного комітету через Реквізиційну комісію, причому:

а) скарги й протести на вчинки приносяться на протязі тижня з того моменту, як оскаржуемий вчинок став відомий прохачам;

б) скарги на постанови приносяться на протязі двох тижнів з того моменту, як постанова стала відома прохачам й

в) протести на постанову приносяться на протязі тижня з моменту влаштування постанови.

28. По скінченні двох тижнів з моменту об"яви постанови прохачу, або по одержанні:

1) чи заяви його, що він задовольнений постановою;

3) чи протесту;

уся справа передається до Ліквідаційного комітету, причому Реквізиційній комісії надається право представити об"яснення з приводу скарги, чи протесту.

29. Реквізиційні комісії представляють до Ліквідаційного комітету кожні два місяця звіт про свою діяльність, а по скінченні своєї діяльності конче справоздання.

30. Виплати за реквізоване майно, а також всі видатки на потреби Реквізиційної комісії робляться з авансу, одпущеного для цієї мети Губерніальним Комісарам Міністерством Внутрішніх справ.

31. Голова й члени комісії особливої платні не одержують, але при роз"їздах їм призначаються суткові гроші у розмірі: Голові – 15 крб., а членам – по 10 крб., крім того повертаються подорожні видатки.

32. Свідкам й експертам, викликаним Комісією, видається платня по розсуду Комісії.

Розділ Третій.

Про переведення реквізицій в випадках не терплячих одкладу.

33.У випадках нетерплячих одкладу Голова Реквізиційної комісії має право видавати ордера на переведення реквізицій спеціально для того призначеним особам, переважно з членів Комісії; у кожному ордері означається майно, котре повинно бути реквізовано.

34.Одержавши ордера на реквізицію, призначена для того особа повідомляє про час й місце реквізиції місцеву адміністраційну владу й власника майна, коли до того з'являється можливість; неприбуття представників адміністрації й власника не припиняє реквізиції, але при їй у кожному разі повинні бути не менш, як два свідка з місцевих мешканців.

35.Про переведену реквізицію на місці її складається акт, в котрім визначаються:

- 1)основа, час і місце реквізицій;
- 2)склад і стан майна;
- 3)призвище і адреса власника, коли це відомо.

Акт повинен бути підписаний особою, що переводила реквізицію, свідками, представником адміністрації, коли він був при реквізиції, а також власником майна, коли він цього жадає.

36.Особа, що переводила реквізицію, акт про реквізицію передає негайно голові Реквізиційної комісії, а з реквізованим майном чинить по ст.15.

37.Власнику реквізованого майна, особою, що переводила реквізицію, видається тимчасова росписка по формі №3.

38.Голова Реквізиційної комісії на протязі трьох днів з моменту одержання акту про реквізицію для цінування реквізованого майна або

скликає Комісію, або призначає підкомісію не менш як з трьох членів.

40.Скарги людей, маючих інтерес на неправильні вчинки особ, переводивших реквізицію, приносяться в Реквізиційну комісію на протязі тижня з того моменту, коли вчинок став відомий жалібнику.

41.Особи, призначені для переведення реквізицій, під час виконання своїх обов"язків одержують суткову платню у розмірі 15 крб., крім того їм повертаються подорожні видатки.

Розділ четвертий.

Про Ліквідаційний Комітет.

42.Ліквідаційний комітет:

а)останнє визначає істнування й робить виплати за реквізоване майно;

б)розглядає скарги й протести на постанови й вчинки реквізиційних комісій й

в)назирає за діяльністю цих комісій.

43.Ліквідаційний комітет складається з Голови, його заступника, членів й юрисконсульта. Голова, його заступник і юрисконсульт призначаються Народним Міністром Внутрішніх Справ. Членами Комітету з"являються представники: від міністерств: Військових, Внутрішніх Справ, Фінансів, Земельних Справ, Торгу і Промисловості, Судових Справ, Харчових Справ й Державного Контролю по призначенню Головних начальників цих установ й від Київських Губерніального Земського й Міського самоврядування по їх обранню. Кожна з вищеназваних інституцій відсилає однакове число представників.

44.Загальне число членів Комітету визначається Народним Міністром Внутрішніх Справ по

представі голови Комітету.

45. При Ліквідаційному комітетові існує канцелярія під керуванням юрисконсульта.

46. Зносини Ліквідаційного комітету робляться від його імені за підписом його голови.

47. Загальні збори членів Комітету мають право формувати для розгляду справ відділи, не менш як з 4 членів кожний. В кожний відділ по обранню загальних зборів повинні увіходити представники:

1) як голова відділу – представник від Міністерства Внутрішніх Справ;

2) Міністерства Фінансів;

3) Державного Контролю й

4) Міського або Земського Самоврядування.

49. Відділи у всім, що торкається розв'язування доручених їм справ користуються правами Ліквідаційного комітету.

50. Ліквідаційний комітет має право:

1) зноситися з усякими установами й особами для одержання потрібних матеріалів;

2) викликати свідків й експертів;

3) вчиняти місцеві розслідування.

51. Експертам й свідкам, викликаним Комітетом, може бути призначена платня по розсуду Комітету.

52. Справа повинна бути вирішена загальними зборами Ліквідаційного комітету, коли цього буде вимагати хоч би один член Комітету, або коли при розгляді справи у відділі ні одна пропозиція не одержить більшість.

53. Для дійсності постанови загальних зборів Ліквідаційного комітету вимагається бутність голови, або його заступника, представників Міністерства Фінансів й Державного Контролю й не менш як

двох членів. Коли на засідання з'являються кілька представників від одної інституції, то ухвальний голос надається тільки одному з них.

54. У засідання Комітету викликаються особи, маючи інтерес, воли вони об цім прохали й показали свою адресу; їм доручається повістка через міліцію. Неприбуття їх не припиняє розгляду справи, коли маються відомості про доручення повістки.

55. У засіданнях Комітету допускаються об'яснення прохачів, а також покази свідків й експертів. Ці об'яснення і покази заносяться до протоколу засідання.

56. Вирішення Комітету викладається на зразок резолюції, в котрої показується:

- 1) час розгляду справи;
- 2) склад Комітету;
- 3) з якого приводу розглядалася справа;
- 4) розмір призначеного виплату або постанова про відмовлення прохання;
- 5) підписи складу Комітету.

Коли справа дуже складна, то оголошення резолюції може бути відкладено на строк, не більш як тиждень.

57. На протязі тижня з моменту оголошення резолюції повинна бути вироблена постанова, в котрої викладається:

- 1) часи засідання й оголошення резолюції;
- 2) склад Комітету;
- 3) зміст справи;
- 4) подрібно мотивовані основи присуду Комітету;
- 5) самий присуд.

Постанова підписується членами Комітету присутніми при розгляді справи. Список з поста-

нови доручається прохачеві через міліцію...

58.Постанови Ліквідаційного комітету оскаржені бути не можуть.

59.Розміри платні складові Комітету, його канцелярії, а також сум, потрібних на видатки Комітету визначаються Міністерством Внутрішніх Справ по згоді з Міністром Фінансів й Державним Контрольором.

Розділ п'ятий.

60.Ця постанова не вживається під часи війни в зоні військових подій.

ЦДАВО України.- Ф.2209.- Оп.1.- Спр.4.- Арк.39-44 зв.

Вимітка з протоколу засідання Української Центральної Ради

30 березня 1918 р.

Українська Центральна Рада на доповнення закону про тимчасове впорядкування місцевого суду:

В тих місцевостях, де члени мирового суду ще не вибрані і не затверджені, всі справи цивільні та карні рішаються мировими судьями одноособово.

ЦДАВО України.- Ф.2209.- Оп.1.- Спр.1.- Арк.72.

**Законопроект
про Київський та Одеський кабінети
науково-судової експертизи**

Квітень 1918 р.

1.Кабінети науково-судової експертизи, які на-
ходяться при прокурорах Київської та Одеської
Судових Палат приїднати до Київського та
Одеського Апеляційних судів з 1 квітня 1918 р.
згідно з штатами при цьому приложенними.

2.Вищезазначені Кабінети підлягають відом-
ству старших прокураторів тих апеляційних су-
дів, при яких вони знаходяться.

3.Відпускати щорічно з коштів державної скар-
бниці Української Народної Республіки необхідну
на утримання персонального складу суму в розмі-
рі 67200 карб., на кожний кабінет.

4.Кошти, потрібні на держання вільнонайомних
служащих, набуття технічних матеріалів, книг, а
також на канцелярські видатки відпускати що-
річно в розмірі 24000 крб. на кожний кабінет.

5.На розїзди завідуючих кабінетами та їх по-
мічників в межах місяця щорічно асигнувати в
безвідчитне розпорядження по 600 крб...

**Штат Київського кабінету науково-
судової експертизи**

Завідуючий кабінетом	1
Помічник завідуючого	4 особи
Лаборант	1
Секретар	1
Техніки	3 особи

Штат Одеського кабінету науково-
судової експертизи

Завідуючий кабінетом	1
Помічник завідуючого	4 особи
Лаборант	1
Секретар	1
Технік	3 особи

ЦДАВО України.- Ф.2209.- Оп.1.- Спр.31.- Арк.7-7 зв.

**Тимчасовий закон про Суддів
(Засідателів)**

1918 рік

1.В місцевостях, де списки присяжних Суддів (засідателів), на підставі правил Учр. Суд. Уст. і Уст. Учр. Суд., або закону 21 вересня 1917 р., на 1918 р. не складені, Окружні та Апеляційні Суди запрошують присяжних Суддів (засідателів) для розгляду і вирішення карних справ, з чергових списків присяжних Суддів (засідателів), складених на 1916 рік.

2.Закон цей має силу до 1-го січня 1919 р.

ЦДАВО України.- Ф.2209.- Оп.1. - Спр.7.- Арк.47.

